

rásaihoz intézi. A Vizakna város levéltárában eredetiben meglevő ezen oklevél alján Ozsvát (családi néven : laki Tuz vagy Tusz Ozsvát) zágrábi püspök kir. kincstartó ellenjegyzése áll. (C—r.)

Hidvámok a Hernádon 1409-ben. Perényi Péter egyebek közt mármarosai főispán s volt székely ispán 1409-ben a király rendeletére Zemplén vármegyében Terebos mellett gyűlést tartván, Krompachi Dániel, a kit a király saját (birtok-) jogainak kikutatására küldött ki ide, a király nevében felszólalván, azt állította, hogy a Hernád (Harnád) folyón *Csalános, Gesztel(y), Hernád-Németi, Bölcs* (ma : Böcs), *Hidvég, Keren* (ma Köröm) helységeekben jogtalanul szednek hid-vámot, s e részben a megyei alispánra, szolgabírákra és esküdtekre hivatkozott.

Perényi kérdésére utóbbiak hit alatt vallották, hogy csupán azok az utasok, a kik ezen hidakon átkelnek, kötelesek hidvámot fizetni, azok ellenben, a kik a hidakat elkerülik s magán a Hernád folyón kelnek át, semmiféle vámmal nem tartoznak, s általában *az utasoknak szabadságukban áll akár az említett hidakon, akár pedig magán a vizen átkelni.*

A kérdéses öt hidvám meglehetősen sűrűn következik egymásután a Hernádnak Zemplén vármegyén átfolyó ama részén, mely e megyét Abauj és Borsod vármegyétől elválasztja. Köröm különben már inkább a Sajó mellett fekszik. (Br. Perényi cs. llt.) Cr.

A szerémi bor történetéhez. Ismeretes dolog, hogy a középkorban a legédesebb, legzamatosabb és egyszersmind legdrágább magyar bor a szerémi (ma úgy mondánók : karloviczi) volt.

Ime egy újabb, más tekintetben is érdekes adat az e borral való kereskedés történetéhez, a br. Perényi család levéltárából.

1522-ben Károlyi Lancel László (a gróf Károlyiak egyik őse) panaszt tett a nádor (Báthory István) előtt.

Nemrégiben — ugymond — két károlyi szolgáját a tizsa-varsányi országos vásárra (Külső-Szolnokmegyében) küldte, hogy számára bort és más, a háztartáshoz szükséges czikkeket vásároljanak.

A két kiküldött *két nagy vasalt szekérral* érkezett Tizsa-Varsányba, a melyek *mindenike elé 24 ökör volt fogva* (duobus magnis curris ferratis, viginti quatuor bobus ipsium currum trahentibus); s mikor a szerémi borokat megvásárolták, kállai Lökös János (a Kállayak egyik őse, Tizsa-Varsány egyik földesura) inasaival és jobbágyaival fegyveresen rájok rontott s a két nagy szekeret 4 hordó borral, 100 frt értékben, s 50 frt készpénzzel együtt elvette tőlük, s ezenkívül elfogta és bilincsbe verte őket. A szerémi bornak tehát Tizsa-Varsányt is volt piacza. Cr.

Gömörmegeyi juhászok szabadalmi. Ezekről először a megyének, egy, tanuvallomások alapján 1606-ban kelt bizonyítványából értesülünk, mely szerint a krasznahorkai és esetneki uradalmakban lakó juhászok

emberemlékezet óta dézsmát se bárányaik, se vetésük után nem fizettek, hanem „a király dézsmásainak minden juhász ember 2—2 sajtot adott és egy hevedert, avagy azt nem adhatván, 6—6 pénzt adtanak helyette“. Nevezetes, hogy 1635-ben a krasznahorkai és csetneki juhászok, már *társulatot* alkotnak, kiknek részére a vármegye ama bizonyáglevelet hiteles alakban kiadja. Lassankint hozzájuk csatlakoztak a megye többi juhásza is, úgy hogy 1659-ben már az *összes gömörmegyei juhászok egy testületet* (tótul: valaská szloboda) képeztek a legújabb ideig, alighanem 1848-ig.

Magáról e juhásztestületről csak annyit tudunk, hogy mindnyájan ugyanazzal a tizedszabadsággal éltek, midőn egyszerre csak az 1659. évi 54. t.-cikk kimondotta, hogy ezentul ők is tizedet fizetni tartoznak.

A törvényeziknek ezen pontja, semmivel sincs megokolva, mint a hogy ezt régi törvényeink rendesen tenni szokták, kétségkívül azért, mert az egész csak az ország nádorának, Vesselényi Ferencznek machinációja volt, a juhászok megkoppasztása céljából. Mikor ugyanis ezek aztán az ő pártfogásához folyamodtak, a nádor, legelőször is «e zavaros időkben sükségtől kényszerítve a közjó (?) előmozdítására» 1000 birodalmi tallért rakott tőlük zsebre s azután 1661-ben a maga és felesége Széchy Mária, a „murányi Vénus“ nevében részükre szabadalomlevelet állított ki. Ez az oklevél jellemzi legjobban az említett törvényezikket, melyről nyíltan megvallja, hogy az ország rendei az ő kérelmére alkották, most pedig a nádor „az alkotmány öre“ az ország törvényét, a juhászok javára örökre megsemmisíti, visszavonja, elengedi, mintha ez csak az ő privat dolga lett volna! A feltételek ezek voltak, hogy:

1. ezentul a juhászok a tizedváltásáért járó 2 sajtot és hevederpénzül 2 polturát fejenként neki, mint Murány urának és utódainak fizessék.

2. Hogyha pedig Murány vára a fiscusra vagy kir. adomány folytán másra szállna, a juhászok tizedmentessége akkor is sértetlenül megmaradjon.

3. Ha pedig őket a fiscus vagy más adományos e szabadsalmukban mégis megháborítaná, akkor előbb a juhászoknak vagy azok utódainak 1000 birodalmi tallért lefizetni tartozzék.

4. Végül a nádor a juhászok tizedmentessége iránt magára és utódaira nézve szavatosságot vállal oly módon, hogy ha őket e jogukban bárki ellen meg nem védelmezhetné, akkor ők vagy az ő földesuraik, a nádornak, vagy utódainak javaiból 1000 tallér erejéig, maguknak elégtételt vehessenek.

Ezt az oklevelet azután 1676 augusztus 7-én I. Lipót király megerősítette és jóváhagyta s az, mint királyi kiváltságlevél, Gömör vármegyé-

nek Rozsnyón 1676 november 3-án tartott közgyűlésén ki is hirdettetett.

Szegény juhászok nem sok hasznát látták e drágán szerzett szabadalomlevélnek. A murányi uradalom a fiscusé lett. A juhászoknak újból jogaik elismeréséért s megerősítéséért kellett könyörögniök, a mibe a szepesi kamara csak úgy egyezett belé, ha fejenkint 8 tallért lefizetnek. A szepesi kamara 1686 szept. 7-iki oklevelében: 69, 1688 július 31-én pedig 41 juhász részére adott ki szabadalomlevelet, a mi tehát azoknak ismét 880 talléruba került és sorsuk felől most sem lehettek biztonságban, mert a kamara kijelentette, hogy a fiscus a tizedmentességet bármikor megtagadhatja tőlük, mihelyt a fizetett pénzt nekik visszaadja. Ennél még rosszabb sors várt rájuk.

Rövid idő múlva, 1702-ben csakugyan gróf Koháry, mint a gömörmegyei tizedek bérlője, a tized megtagadásáért perbe is fogta őket és ugyanazon I. Lipót király, a maga 1676-iki kiváltságlevelét megtagadva, kimondotta, hogy a Vesselényi-féle kiváltság az 1659-iki törvénynek nem prejudikálhat. Ilyenek után, a juhászoknak pör-egyezségre kellett lépniök, mely szerint 1 az 1702. és 1703. évi tized fejében 600 frtot kellett lefizetniök; 2. megígérni, hogy a tizedmentességre jogosult juhászok nevét és telkeit pontosan összeírattják; ha azonban 3. ezt az egyezséget a gróf 2 év alatt nem hagyná jóvá, a pör megújittatik. Úgy is történt, de a pört csak 1716-ban ujtotta meg a gróf, a juhászok el is veszítették és a fizetni elmulasztott tizedek fejében 1560 frtban elmarasztaltattak s ezen túl a tizedet ők is minden évben megadni tartoztak.

Összesen tehát 4380 frtot zsaroltak ki rajtuk, s most azután még az a látszólagos szabadság is elveszett, a mivel eddig kecségtették. Csak II. József kormányzása alatt éledhetett fel reményük és 1787-ben most már maguk a juhászok indítottak pört a Koháryak ellen régi szabadságuk vagy legalább a fizetett váltságösszegek visszaszerzése végett. Ennek a pörnek fordulatairól már mit sem tudunk, csak azt, hogy ügyüket egy táblai ügyvéd vitte, kinek a 40-es években történt halála után, összes okleveleik előbb a kir. tábla s azután az Orsz. Levéltárba kerültek s ott a táblai ügyvédek után maradt iratok közt fasc. 104 N°. 41. alatt őriztetnek. Ebből azt következtetjük, hogy pörük 1848-ig folytatható, a mikor aztán már a tized országos megváltása folytán idejét multá.

A gömörmegyei juhászok belső szervezetéről mit sem tudunk. Czéhszabályaikat nem ismerjük, mert bármilyen hihetetlenül hangzik is, a juhászok Magyarországon több helyen külön czéhet képeztek és ilyen szabályokkal is bírtak, a melyekből alkalom adtán szemlénk is fog néhányat közölni.

Ismerjük azonban a gömöri kiváltságos juhászok lakóhelyeit és névsorát a szepesi kamarának 1686—88-iki okleveleiből, a mit a Gömör-megye által 1794-ben tanuvallomások alapján készített összeirással összehasonlítani, demografiai szempontból sem érdektelen.

Rhedová-n az egész falu juhászokból állott, 1686-ban 20 juhász-család volt, 1794-ben pedig 23 házhelyet írtak össze.

Berdarká-n szintén, az egész falu juhász volt, de míg 1686-ban 10 család, 1794-ben már csak 8 házhely volt. Pecsétje is, szabadsága megerősítésének évéből 1686-ból való.

Hanková-n, a régi 7 család (Sándor, Tobiasoviech, Orthein, Farkas, Matusow, Hriez, Oravecz) 1794-ben mind megmaradt és „mái napiglan az helységben levő házhelyen az régi nemzetségeknék nevét megtartották“; a Farkas család pedig nemessé lett.

Fekete-Lehotá-n is a régi 13 család (Pukanszky, Holovka, Kral, Holovár, Sopka, Andraskin, Michalikuv, Miklusoviech, Helpen, Benkó, Paposik, Fedorkoviech, Spirkó) 1794-ben meg volt.

Nagy-Szlabos-on, a régi 13 családból (Laczko, Kozár, Jakobei, Valint, Kristofovics, Steller, Balczó, Seszták, Teslár, Lacsny) 3 kihalt, 1 máshová költözött, a Laczko család pedig megnemesedett s Ladiszlaidesz nevet vett föl.

Rahóc vagy *Rohfalvá-n*, a régi 3. család (Varga, Paluczka, Gencsenszky) megmaradt.

Markuská-n, a régi 2 család (Lipták, Maxi) szintén megmaradt.

Pusztá-Kis-Szlabos-on, a régi 4 családból (Regulyi, Ádám, Szarka, Blaskó) a Regulyi család kihalt.

Pétermanfalvá-n, a régi egyetlen juhászcsalád (Laczó) megmaradt.

Genes-en, a régi 2 családból (Gencsy, Gyurman) 1 élt.

Sebcspatak-on, a régi 2 család (Filó, Kartalik) megmaradt.

Bekenye-Ujfalú-n, az egyetlen régi juhászcsalád (Kozár) megmaradt.

Körös-ön, a régi 2 család (Gyenes, Imre) szintén megmaradt.

Szalóc-on, a régi 4 családból (Csunó, Lőrincz, Ferencz) egy kihalt.

Jólész-en, a régi 7 családból (Bató, Keszely, Gécz, Jobbágyi, Grecs, Biridla) 5^a halt ki.

Hosszúréth-en, az egyetlen juhászcsalád (Pál) megmaradt.

Kis-Veszverés-en (Kis-Polona) a régi 7 családból (Zatroch, Hanasz, Vrankó, Uhrák, Likó másként Urtakó, Usvák, Brendzár) 5 halt ki.

Nagy-Veszverés-en (Nagy-Polona) a régi 3 családból (Vaskó, Kvaszni, Kochel) 1 halt ki.

Heńczkó-n, a régi 6 családból (Belus, Vrankó, Szlovák, Valach, Kovács) 3 halt ki.

Felső-Sajó-n (Felső-Szlana) az egyetlen juhászcsalád (Schebek) is kihalt.

A gömörmegyei kiváltságos tót, magyar és német juhászok tehát 20 faluban laktak szétszórva. Sok család már kihalt, többen megváltoztatták nevüket s 1794-ben már csak a házhely jogán vitathatták régi szabadságukat.

T. K.
